

Türkiye’de Coğrafi Bakış Açısıyla Köy Kavramı

The concept of the village, geographical perspective in Turkey

Barış Taş*

Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öz: Köy, farklı disiplinler tarafından farklı şekilde algılanan bir kavramdır. Bu çalışmada Türkiye’de köy kavramının coğrafi bir bakış açısıyla değerlendirilmesi yapılacaktır. Köy, ekonomik fonksiyonları büyük ölçüde tarım ile hayvancılığa dayanan ve nüfusları şehir ve kasabalara göre az olan yerleşme merkezidir. Kurulduğu doğal ortama göre bazen ormancılık, madencilik, balıkçılık ve avcılığın ön plana geçtiği köyler varsa da, bu faaliyetler de tarım ve hayvancılık gibi birincil üretim yani “hammadde üretimi” olduğundan aynı sınıflamaya girmektedirler. Şu halde geçmişte olduğu gibi günümüzde de köy denilince, “geçimlerini, çoğunlukla hammadde üreterek sağlayan insanların yaşadığı nispeten küçük yerleşme merkezleri ile adı geçen faaliyetlerin yapılması için gerekli arazinin oluşturduğu ünite” anlaşılmaktadır. Kırsal yerleşmelerin temelini oluşturan köyler, genel olarak Türkiye’de temel üretimin (tarım ve hayvancılık gibi) yapıldığı yerleşmelerdir. Türkiye’de Cumhuriyet dönemiyle birlikte kırsal alanlarla birlikte köyler de düzenlenmeye başlanmıştır. Cumhuriyetten günümüze, kırsal mekânda var olan yerleşmeler, dinamik bir gelişim sergilemiş ve gerek nitelik gerekse nicelik açısından bir değişim yaşanmıştır. 1927 yılında 39.901 olan köy idari alanı sayısı 1935 yılında 34.876, 1950 yılında 34.252, 1970 yılında 35.638, 1990 yılında 35.152 şeklinde olmuş ve 2015 yılına gelindiğinde 18.332’ye düşmüştür. Burada verilen rakamlar, yalnızca köy muhtarlıklarını kapsamaktadır. Muhtarlık alanları içerisinde yalnızca tek bir yerleşme varmış gibi değerlendirilmiştir. Fakat köy idari alanları içerisinde dönemlik veya daimi birden fazla yerleşmenin bulunduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Köy aynı zamanda sosyal bir yapıyı da temsil eder. Sosyolojik açıdan köy, iş bölümünün çok gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler olarak nitelendirilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, köy, kırsal yerleşme, coğrafya, idari yapı.

Abstract: The village concept is perceived in different ways by different disciplines.. This article will be done in assessing the geographical point of view of the village concept in Turkey. Rural economic functions is largely based on agriculture and animal husbandry and population of the city and a small town, which according to the settlement center. Sometimes forestry based on the natural environment of the establishment, mining, if the village is now fishing and foreground hunting also, that the primary production such activities as agriculture and livestock "primary production" get into the same classification is. Thus the village, known today as in the past, "livelihood, it often provides the raw material producing a relatively small settlement centers where people live with the name of the unit formed by the land required for the performance of the activity" is understood. Villages that form the basis of rural settlements, in general in Turkey's main production (agriculture and livestock) are the settlement was made. With the Republic period began, rural villages to be held in Turkey. Today to the began Republic, which has space for rural settlements, and should have demonstrated a dynamic development has experienced a change in terms of both quality and quantity. The number of administrative area of the village in 1927, 39 901. In 1935, 34 876; in 1950, 34 252; in 1970, 35 638; in 1990, 35 152 and has been shaped when fallen 18.332 in 2015. The figures given here, however, covers only the village headman. There have only been evaluated as a single settlement in Mukhtar areas. But the fact that the village-term or permanent settlement found in several administrative areas should not be overlooked. The village also represent a social structure. Sociologically village, the division of labor is much improvement, the economy

* İletişim yazarı: Barış Taş, e-posta: tas.baris@hotmail.com

is based on agriculture, large family kind of face that has the face neighborly relations, these terms are defined as settlements where the community separated from urban communities.

Keywords: Turkey, villages, rural settlements, geography, administrative structure.

1. Giriş

Köy, ekonomik fonksiyonları büyük ölçüde tarım ile hayvancılığa dayanan ve nüfusları şehir ve kasabalara göre az olan yerleşme merkezidir. Kurulduğu doğal ortama göre bazen ormancılık, madencilik, balıkçılık ve avcılığın ön plana geçtiği köyler varsa da, bu faaliyetler de tarım ve hayvancılık gibi birincil üretim yani “hammadde üretimi” olduğundan aynı sınıflamaya girmektedirler. Şu halde geçmişte olduğu gibi günümüzde de köy denilince, “geçimlerini, çoğunlukla hammadde üreterek sağlayan insanların yaşadığı nispeten küçük yerleşme merkezleri ile adı geçen faaliyetlerin yapılması için gerekli arazinin oluşturduğu ünite” anlaşılmaktadır (Gümüşçü, 2007). Kırsal yerleşmelerin temelini oluşturan köyler, genel olarak Türkiye’de temel üretimin (tarım ve hayvancılık gibi) yapıldığı yerleşmelerdir. Tarih boyunca köyler, dinamik bir yapı göstermiş; kimi yerde gelişip büyümüş, kimi yerde yok olmuş, kimi yerde ise yer değiştirmiştir. Doğal, tarihi ve sosyal faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan bu değişim, köylerin hiçbir dönemde önem kaybetmesiyle sonuçlanmamıştır. Tarih boyunca Anadolu köyleri devletleri ekonomik ve askeri açıdan beslemesine rağmen belirli bir düzen çerçevesinde yönetilememişlerdir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte köylerin statülerinin belirlenmesi ve idari bir nitelik kazandırılmasına yönelik çalışmalar başlamış; 18 Mart 1924 tarihinde 442 sayılı köy kanunu çıkarılmıştır.

Yeni Köy Kanun Taslağı hazırlanmış olmasına rağmen henüz yasalaşmamış olduğu için (Bilgin ve Altunok, 2013) günümüzde de yürürlükte olan 442 sayılı kanun üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. Bu kanunun ilk iki maddesi köyü şu şekilde tanımlar: **Madde 1** – Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahije, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir. **Madde 2** – Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalariyle birlikte bir köy teşkil ederler (442 Sayılı Köy Kanunu). Söz konusu kanun, köye ilişkin pek çok konuyu belirlemiştir. Köyün sınırının nasıl belirleneceği (3,4,5 ve 6. Maddeler), köyün yönetimi (10. Madde), köye ait işler (12-15. Maddeler), muhtar ve ihtiyar heyetinin görevleri (34-46. Maddeler) 442 sayılı köy kanununda belirtilmiş ve köye tüzel kişilik kazandırılmıştır. Kanunda yalnızca idari konular değil, aynı zamanda sosyal konular da ele alınmıştır. Örneğin ahırla yaşanan evin birbirinden ayrılması, her eve bir tuvaletin yapılması, köy ve çevresinin ağaçlandırılması, okul ve cami yaptırılması (Madde 13) gibi konular üzerinde durularak köylere bir düzen getirilmeye çalışılmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı belediye kanununun 4. Maddesine göre, nüfusu 5000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye örgütü kurulabileceği ifade edilmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu). Fakat köy kanununda herhangi bir değişiklik yapılmadığı için kanuni olarak köy nüfusunun ne kadar olacağı ya da olması gerektiği konusu, yönetsel açıdan bir sorun teşkil etmektedir. Konuyu yerleşme coğrafyası açısından değerlendirmek gerekirse, köyü belirlemede ya da tanımlamada kanun maddelerine ihtiyaç olmadığı görülür. Çünkü coğrafi açıdan bir yerleşmeyi (ya da idari üniteyi) yalnızca nüfus ölçeğinde sınıflandırmak doğru değildir. Nüfusu beş binin altında olup kentsel fonksiyonlara sahip bir yerleşme olabileceği gibi nüfusu on binin üzerinde olup kırsal fonksiyonların hâkim olduğu bir yerleşmeye de rastlanabilir.

Köy kanunu ile köyün ne anlama geldiği tanımlansa da bu tanımın yetersiz olduğu gerçektir. Kanun, nüfusu 2000’in altında olan ve tarımla uğraşan toplu veya dağınık evlerde oturan insanlardan oluşan mekân ünitelerini köy olarak tanımlamaktadır. Köy, iki farklı anlam taşıyan kavram niteliği taşır. Bunlardan biri “köy” ün idari, diğeri ise yerleşme anlamıdır. İdari anlamdaki köyü “bir idari sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleriyle ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, nüfusu 5000’den az veya fazla, çoğunlukla hammadde üretimiyle ilgili primer faaliyetlerin egemen olduğu ve

seçilerek görev başına gelen muhtar ile ihtiyar heyetinin yönettiği ülkemizin en küçük yerel yönetim alanı” (Özçağlar, 2015) şeklinde tanımlamak mümkündür. İdari anlamdaki köy, tanımda da belirtildiği gibi hem daimi hem de dönemlik yerleşmeleri kapsayan bir kavramdır. İdari anlamdaki köy, sınırları belirlenmiş ve farklı unsurlardan oluşan bir alan olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle şayet köyün idari bütünlüğü söz konusuysa “köy idari alanı” şeklinde kullanım daha uygun olacaktır. Yerleşme anlamındaki köy ise köy idari alanları içerisinde bulunan yerleşmelerin tümüne karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bir köy yerleşmesi, konutlarla birlikte tüm yapıların (okul, cami, köy odası gibi) bütününden oluşmaktadır. Bu yerleşmeler köy halkı tarafından sürekli kullanıldığı için köy yerleşmelerini daimi yerleşmeler içinde değerlendirmek gerekir. Diğer bir ifadeyle köy, sadece meskenlerin bulunduğu yer olmayıp, kendilerini çevreleyen tarım alanları ile birlik oluşturan ve hemen hemen bütün faaliyeti ziraat ve hayvancılığa dayanan bir idarî ünite ve coğrafi bir yerleşme türüdür (Gümüüşü, 2007).

Bir iskân terimi olarak köy, iktisadi faaliyetleri çoğunlukla tarım, hayvancılık ve el sanatları olan; iş bölümü, cemaat ruhu ve gelenekçi bir hayat anlayışının egemen olduğu; aile içinde geleneksel ilişkilerin yaygın olduğu kendine özgü bir toplumsal örgütlenmesi bulunan; toplumsal değişme sürecinin görelî olarak yavaş işlediği; kırsal bir mekânda varlığını sürdüren sosyal ve fiziki çevrelerin oluşturduğu, bütün bu yönleriyle de kentlerden farklılık gösteren yerleşmelerdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de köyler, ekonomik fonksiyonları büyük ölçüde tarım ile hayvancılığa dayanan yerleşme merkezleridir. Kurulduğu coğrafi ortama göre farklı ekonomik ve sosyal özelliklere sahip olan bu yerleşmeler, kentlere oranla daha sakin yapıya sahiptirler (Gümüüşü ve Küçüktaşçı, “Köy” maddesi, İslam Ansiklopedisi Ek Cilt-Baskıda).

Ülkemizde, muhtarı bulunduğu halde, bilimsel açıdan köy sayılamayacak iskân merkezlerinin, getirilen nüfus sınırını aştığı halde hala köy sıfatını taşıyan yerleşme yerlerinin varlığı, söz konusu kanundaki şartların ilmi temelden yoksun olduğunu gösterir. Bir kır yerleşmesinin köy sayılabilmesi için, meskenlerinin toplu halde bulunması ve mutlaka entansif ziraatle uğraşması şartlarının da sağlam bir dayanağı yoktur. Her hangi bir iskân yerinde, insanları yer değiştirmeye zorlayan hayvancılık, bir çobanın sırtına yüklenmiş ise ve sakinlerinin tamamına yakın kısmı, hayatını rençberlikle kazanıyorsa, ister gevşek ve dağınık; isterse ekstansif ziraatle uğraşsın ve hatta muhtarı ve köy idare heyeti bulunmasın, orası “köy” dür (Yücel, 1995). Köylünün evi, ahır, ambarı ve diğer eklentileriyle birlikte köylünün atölyesi durumundadır. Her köy, hayat tarzına ya da ekonomik faaliyetine göre şekillenir (Tanoğlu, 1969). Dolayısıyla köy kavramı, yalnızca idari nitelikle düşünülemez.

Köy aynı zamanda sosyal bir yapıyı da temsil eder. Sosyolojik açıdan köy, iş bölümünün çok gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler olarak nitelendirilir. Köy adı verilen topluluklar, öteki topluluklardan ayrı coğrafi ve ekolojik alanda yerleşmesi, kendine özgü bir iş gücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adı ve tarihi bulunması ve son olarak kentten daha az nüfuslu insan birlikleri olması yönleriyle ayrılmaktadır (Kavruk ve diğ., 2012). Görüldüğü gibi köy, aynı zamanda sosyolojik anlam taşıyan bir kavramdır. Gerek idari, gerek coğrafi, gerekse sosyolojik açıdan köy, kırsal mekânda gelişen ve daha önce üzerinde durulan kırsal ekonominin hâkim olduğu yerleşmeleri ifade eder.

2. Türkiye’de köylerin durumu

Türkiye’de Cumhuriyet dönemiyle birlikte kırsal alanlarla birlikte köyler de düzenlenmeye başlanmıştır. Cumhuriyetten günümüze, kırsal mekânda var olan yerleşmeler, dinamik bir gelişim sergilemiş ve gerek nitelik gerekse nicelik açısından bir değişim yaşanmıştır. 1927 yılında 39.901 olan köy idari alanı sayısı 1935 yılında 34.876, 1950 yılında 34.252, 1970 yılında 35.638, 1990 yılında 35.152 şeklinde olmuş ve 2015 yılına gelindiğinde 18.332’ye düşmüştür (TÜİK, 2015). Burada verilen rakamlar, yalnızca köy muhtarlıklarını kapsamaktadır. Muhtarlık alanları içerisinde yalnızca tek bir yerleşme varmış gibi değerlendirilmiştir. Fakat köy idari alanları içerisinde dönemlik veya daimi birden fazla yerleşmenin bulunduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan 1946 yılında yayınlanan Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu, meskûn durumdaki tüm yerleşmeleri içermektedir. Söz konusu kılavuzdaki bilgiler, 1946 yılında

Türkiye’de 64.298 meskûn yerleşme olduğu göstermektedir. Yine söz konusu kılavuz incelendiğinde 34.063 köy muhtarlığı olduğu görülür (Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu, 1946). Yani 1946 yılında yaklaşık 30.000 meskûn köy bağılı (dönemlik) yerleşme bulunmaktaydı. O tarihten günümüze muhtarlık (köy idari alanı) sayısındaki değişimi tespit etmek mümkün olmakla birlikte muhtarlık alanları içerisinde farklı ad ve fonksiyona sahip kırsal yerleşmeleri mevcut veriler ışığında belirlemek son derece güçtür. Konu ayrı ve bağımsız bir çalışma kapsamında mutlaka değerlendirilmeli ve kırsal mekândaki tüm yerleşmelerin zaman içerisinde gösterdiği değişim mutlaka tespit edilmelidir.

2013 yılına kadar birbirine yakın olarak değişim gösteren köy sayısı, bu tarihten itibaren yarıya yakın bir düşüş göstermiştir. Kuşkusuz normal şartlarda böyle bir değişim yaşanmaz. Bu değişimin altında yatan unsur, Aralık 2012’de çıkarılan yeni Büyükşehir Belediye Kanunu’dur (6360 Sayılı Kanun). Söz konusu kanunla birlikte 14 ilde Büyükşehir Belediyesi kurulmuş (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van); Büyükşehir Belediye sınırları il sınırları ile birleştirilerek tüm il, Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine alınmıştır. Kanunun üçüncü maddesi gereğince il sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Bu durum, söz konusu illerde yer alan tüm köylerin idari olarak mahalleye dönüşmesine neden olmuş ve Türkiye’deki köy sayısında ciddi bir azalma gözlenmiştir.

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, bir yerleşmeyi farklı kılan en önemli unsur, sahip olduğu fonksiyondur. Tarım ve hayvancılık gibi kırsal üretimin ve kırsal yaşamın hüküm sürdüğü bir yerleşme, kanun yoluyla dönüşüme uğratarak farklı bir statü kazandırılrsa dahi, orada geçmişte olduğu gibi kırsal faaliyetler sürdürülmeye devam edecektir. Diğer bir ifadeyle, yerleşmenin değişim ve dönüşümü kanun yoluyla gerçekleşemez. Yalnızca yerleşmenin kendi iç dinamiklerine ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişim-dönüşüm yaşanabilir. Dolayısıyla söz konusu kanun, bilimsel temelden uzaktır. Gerek coğrafi, gerek, sosyolojik ve gerekse ekonomik olarak böyle bir değişim; zamanla ve yavaş yavaş gerçekleşir. Herhangi bir yerleşmede bu kadar kısa sürede fonksiyonel değişimin yaşanması, mümkün değildir.

Türkiye’de köylerin nitelik ve nicelik bakımından değişimi, yukarıda belirtilen gerekçelerden ötürü, 6360 sayılı kanunun sonuçları dikkate alınmadan değerlendirmek daha doğru olacaktır. Cumhuriyet öncesi Anadolu köyleri, daha önce de belirtildiği gibi belirli bir düzenden yoksundu. Köy kanunu ile birlikte köyler tüzel kişiliğe sahip olmuş ve arazisiyle birlikte köy, üzerinde yaşayanların ve kullananların mülkiyetine geçmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun büyük bölümü, kırsal kesimde yaşamaktaydı (1927 nüfus sayımına göre %75.8’i). Dolayısıyla o dönemde köyler ve kırsal nüfus, yeni cumhuriyetin en önemli insan potansiyeli durumundaydı. Tarım ve hayvancılık, en önemli üretim aracı ve sanayi de yok denecek kadar azdı. Böyle bir tabloda köyler, yeni kurulan devletin bir anlamda lokomotifini konumundaydı. Kısa sürede büyük gelişmelere imza atan yeni Türkiye Cumhuriyeti, tarım yanında sanayi ve hizmet sektörünün de gelişmeye başladığı bir devlet konumuna geldi. Bu durum, kırsal kesimden yani köylerden kentlere doğru göçü tetikledi. Tarım alanında reformların yetersizliği, doğum oranlarıyla birlikte kırsal nüfusta yaşanan artış, köylerde yaşayan halkın geçimini sağlayamaması gibi “itici güçler”, kırdan kente göçü artırmış; şehirler kalabalıklaşmaya başlamıştır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirler, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki kırsal kesimden yoğun göç olarak büyümüşlerdir (Keleş, 2000).

Türkiye köylerinde ya da genel olarak kırsalında zaman içerisindeki değişim tam anlamıyla ortaya konabilmiş değildir. Kanımızca çok büyük bir eksiklik olan bu konu, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı (Eskiden Devlet Planlama Teşkilatı idi) ve Türkiye İstatistik Kurumu gibi konuyla ilgili kuruluşlarca mutlaka ele alınmalı ve envanter çalışmaları yapılmalıdır. Türkiye’de nüfus, tarım, hayvancılık gibi istatistik veriler, en alt idari birim olan köyler üzerinden yayınlanmaktadır. Bilindiği üzere köylerin tamamı tek bir iskân ünitesinden oluşmamaktadır. Yani bir köy idari alanında daimi ya da dönemlik çok sayıda yerleşme birimi bulunabilmekte, çok çekirdekli yerleşme yapısı söz konusu olabilmektedir. Sağlıklı ve sürdürülebilir kırsal planlama için her bir yerleşme çekirdeğine ilişkin veri ve bilgilerin bulunması ve oralardaki sosyo-ekonomik

yapının takip edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili analiz ve değerlendirmeler, mevcut veri ve bilgiler üzerinden yapılabilmekte, çoğu yerde gerçeği yansıtmayan sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

1946 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve yayınlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu” yukarıda belirtilen eksikliği gidermeye çalışan bir eser durumundadır. Bu tarzdaki envanterlerin belirli periyotlarla hazırlanması ve kamuya sunulması gerekmektedir. Fakat söz konusu eser dışında Türkiye’deki tüm yerleşmelerin derlendiği başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Söz konusu kılavuz, alfabetik olarak tüm kırsal yerleşmeleri (daimi ve dönemlik) bağlı oldukları il, ilçe, bucak ve köy muhtarlıkları ile birlikte vermektedir. Bu tarzdaki çalışmalar yardımıyla Türkiye’deki kırsal yerleşmelerin durumu ve değişimi ortaya konabilecektir.

Türkiye’deki köyleri, idari ünite çerçevesinde yani köye bağlı yerleşmeleri ayrı tutarak, yalnızca köy idari alanları ölçeğinde değerlendirmek gerekirse, 6360 sayılı yeni Büyükşehir Kanunu öncesinde, yani 2011 yılı itibarıyla toplam 34.395 köy yerleşmesinin olduğu görülür (Kavruk ve diğ., 2012). Bu köylerin sayısı ve nüfusunun coğrafi bölgelere göre dağılışı ise aşağıdaki çizelgedeki gibidir.

Çizelge 1. Türkiye’deki Köy Sayısı ve Nüfusunun Coğrafi Bölgelere Göre Dağılışı (2011)

Coğrafi Bölge	Köy Sayısı		Köy Nüfusu	
	Sayı	%	Miktar	%
Karadeniz	8.536	24,8	2.442.717	20,3
Doğu Anadolu	5.977	17,4	2.027.767	16,8
Orta Anadolu	5.124	14,9	1.146.028	9,51
Güneydoğu Anadolu	4.239	12,3	1.830.515	15,2
Marmara	3.909	11,4	1.491.078	12,4
Ege	3.783	11,0	1.632.544	13,6
Akdeniz	2.870	8,33	1.477.106	12,3
TOPLAM	34.438	100	12.047.755	100

Kaynak: Can ve Gündüzöz, 2011.

Bölgelere göre köy sayısı ve köy nüfusu sıralaması birbirine paralel bir yapı göstermez. Örneğin Orta Anadolu Bölgesi, köy nüfusu açısından Türkiye’deki en küçük bölge durumundayken, köy sayısı bakımından Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinden sonra üçüncü sırada yer alır. Benzer şekilde nüfus köy sayısı bakımından son sırada yer alırken nüfus miktarı açısından altıncı sırada yer alır. Bu farklılaşmaları, coğrafi yapıyla ilişkilendirmek mümkündür. Orta Anadolu Bölgesi’nde nüfusun azlığı, buna karşın köy sayısının fazlalığı, şehirlerin yakınında bulunan köylerin sayfiye amaçlı kullanımı ile ilişkilendirilebilir. Verimsiz araziler üzerinde yer alan köyler, yakın çevredeki şehirlere göç vermişler, yerleşmeler ise yaz mevsiminde ya da tatil günlerinde kullanılan sayfiye yerleşmelerine dönüşmüştür. Akdeniz Bölgesi’ndeki farklılaşma ise Toros Dağları üzerinde nüfus ve yerleşmenin gelişmemesine bağlanabilir.

İl ölçeğinde değerlendirme yapılırsa, 1935, 2011 ve 2014 yıllarına ait köy sayılarının genel bir bilgi vermesi açısından yeterli olacağı düşünülmektedir. Aslında tüm sayım dönemlerine ait köy ve bağlılarının (dönemlik yerleşmelerin) bütün olarak incelenmesi sonucunda kesin bilgilere ulaşmak mümkün olmakla birlikte, söz konusu araştırmanın bu eserin kapsamı dışında değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. 1935 yılı sayım sonuçlarına göre en fazla köy idari alanına sahip illerin Sivas (1211), Erzurum (1172), Ankara (1136), Kastamonu (1116) ve Elazığ (1064) olduğu görülür. 1935 yılında en az köy idari alanına sahip iller ise Burdur (157), Kırklareli (188), Isparta (215), İstanbul (260) ve Edirne (267)’dir (1935 Genel Nüfus Sayımı).

Çizelge 2. Türkiye’de belirli yıllara göre en fazla ve en az köye sahip iller.

İller	Yıllar/Köy Sayıları			İller	Yıllar/Köy Sayıları		
	1935	2011	2014		1935	2011	2014
Sivas	1211	1222	1238	Burdur	157		
Erzurum	1172	968		Kırklareli	188		
Kastamonu	1116	1066	1058	Isparta	215		
Şanlıurfa		1153		İstanbul	260		
Ankara	1136			Edirne	267		
Samsun		943		Yalova	41	43	
Elazığ	1064			Niğde	111	132	
Çorum			759	Hakkâri	132	138	
Tokat			619	Nevşehir	133	153	
Çanakkale			573	Kilis	136	137	

Kaynak: 1935 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, H.Kavruk ve diğ., 2012

2011 yılı verileri, daha önce de üzerinde durulan 6360 sayılı yeni Büyükşehir Kanunu öncesini içerdiği açısından önemlidir. 2011 yılı itibarıyla Sivas (1222), Şanlıurfa (1153), Kastamonu (1066), Erzurum (968) ve Samsun (943) en yüksek köy sayısına sahip iller iken; Yalova (41), Niğde (111), Hakkâri (132), Nevşehir (133) ve Kilis (136) en az köye sahip illerdir (Kavruk ve diğ., 2012). 2014 yılına gelindiğinde Türkiye’deki köy sayısının yaklaşık olarak yarı yarıya azaldığı daha önce belirtilmişti. İllere göre durum incelendiğinde; Sivas (1238), Kastamonu (1058), Çorum (759), Tokat (619) ve Çanakkale (573) en fazla köye sahip olan iller durumundadır. Buna karşın Yalova (43), Niğde (132), Kilis (137), Hakkâri (138) ve Nevşehir (153) en az köy idari alanı olan illedir (<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim tarihi: 12.10.2015).

Bu bilgiler ışığında, genel olarak Türkiye’de Cumhuriyet döneminde genel olarak köy idari alanlarının sayısal olarak ciddi bir değişim göstermediği sonucuna ulaşılabılır. Sivas, Erzurum, Şanlıurfa ve Kastamonu, hemen her dönemde köy sayısının en fazla olduğu iller olmuştur. 2014 yılı yerel yönetim seçimleri sonrasında Erzurum ve Şanlıurfa illerinin tamamı Büyükşehir Belediyesi kapsamına alındığı için bu illerdeki köyler, mahallelere dönüşmüştür. Her ne kadar yeni Büyükşehir Belediye Kanunu sonrasında köy sayısında azalma yaşandığı izlenimi yaratsa da bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Konu daha önce ele alındığı için burada tekrar değerlendirilmeyecektir. Burada esas üzerinde durulması gereken nokta, Türkiye’nin köy sayısında önemli bir azalma olmamasına karşın, köylerde yaşayan nüfusun sürekli azalması, yani kırdan kente göç konusudur.

Esasında kırsaldan kentlere doğru göç, sanayileşme sonucunda kaçınılmaz olarak gerçekleşen bir olaydır. Diğer bir ifadeyle sanayileşme göçü besleyen en önemli ekonomik unsurdur. Bunun yanı sıra yaşanan yerdeki sosyal ve ekonomik olanakların azalması ve insanoğlunun doğası gereği iyi yaşam koşullarına kavuşma arzusu, göçü tetikleyen unsurlar arasındadır (Şahin, 2015). Göç yoluyla pek çok köy, gerek nüfus, gerekse fonksiyonel olarak kayıplar yaşamıştır. Bunun sonucu olarak da köyler boşalmış ve kentler de kalabalıklaşmaya başlamıştır. Özellikle Orta Anadolu Bölgesi’nde çoğunlukla yaşlı nüfusun yaşadığı köylerin sayısında artış yaşanmıştır.

Türkiye’de köyleri nüfus, şekil-biçim, konum ve fonksiyon gibi farklı bakış açılarıyla sınıflandırmak ya da tiplendirmek mümkündür. Burada köyler, idari yapıları açısından değil, yerleşme özellikleri açısından gruplandırılacaktır. Çünkü yerleşme, idari yapıdan bağımsız olarak mekânda yer alır ve şekillenir. İdari yapı, yerleşme ya da yerleşme ünitelerinin yönetimi açısından önemli olup, kırsal yerleşmelerde idari ünite daha çok “köy idari alanı” olarak nitelendirilir. Fonksiyonları itibarıyla kırsal yerleşme niteliği taşıyıp köy dışında idari statüye sahip yerleşmeleri de bu bakış açısıyla değerlendirmek daha doğrudur.

Nüfus, köyler için önemli bir coğrafi unsurdur. 10-20 kişinin daimi olarak yaşadığı bir köy ile 5.000 kişinin yaşadığı bir köy, birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Nüfus, bir yerleşmenin türünü belirlemede tek başına kullanılamaz. Fakat köylerin günümüzde çok fazla nüfus kaybettiği gerçeği dikkate alınırca nüfus ölçeğinde köy tipleri belirlenebilir. Nüfus kriterine göre köyleri kanımızca **yok olma aşamasındaki köyler, az nüfuslu köyler, kalabalık köyler ve çok kalabalık köyler** şeklinde sınıflandırmak mümkündür. **Yok olma aşamasındaki köyler**, nüfusu 100'ün altına inen köylerdir ve bu köyleri “hayalet köy” olarak da nitelendirmek mümkündür. Bu köylerde nüfusun neredeyse tamamı, yaşlı insanlardan oluşmaktadır ve doğum oranı sıfır düzeyindedir. Yaz mevsiminde dahi bu köylerde nüfus artışı yaşanmamaktadır. Genelde tarım ve otlak alanlarının bulunmadığı veya verimsiz olduğu kurak sahalar, yok olma aşamasındaki köylerin fazlaca görüldüğü yerlerdir. **Az nüfuslu köyler**, nüfusu 100-1.000 arasında olan köylerdir. Bu köylerde genel olarak göç fazladır. Yaşlı nüfus fazla olmakla birlikte orta yaşlı ve nadiren genç nüfus da bulunur. Doğum oranlarının oldukça düşük olduğu bu köylerde genç nüfus şehirlere doğru göç etme eğilimindedir. Yaz aylarında nispeten nüfus artışı yaşanan bu köylerde verimsiz tarım arazileri ve otlak alanları bulunur. **Kalabalık köyler**, nüfusu 1.000-3.000 arasında olan köylerdir ve bu köylerde kırsal üretim, köy halkının ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeydedir. Bu köylerde göç yaşamakla birlikte düzeyi oldukça düşüktür. Genelde verimli tarım alanları ile birlikte hayvancılığın da geliştiği bu köyler, şehirlere yakın konumdadırlar. **Çok kalabalık köyler** ise 3.000'in üzerinde nüfusa sahip köylerdir. Kasabalaşma sürecine giren ve kentsel fonksiyonların da gözlendiği bu köyler, doğal çevre şartları bakımından tarım ve hayvancılığın son derece geliştiği ve refah düzeyinin yüksek olduğu köylerdir. Göç oranlarının düşük olduğu bu köylerde doğum oranları da yüksektir. Sosyal açıdan da gelişmiş olan bu köylerde ilkokul ve sağlık ocağı gibi kurumlar da bulunur. Genel olarak kıyı kuşağında ve şehirlerin yakınında olan bu köylerde, sayfiye yerleşmeleri de bulunabilir.

Şekil ve biçim özelliklerine de köyleri sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma ile köyleri **toplular, dağınık köyler, hat boyu köyler, yuvarlak biçimli köyler ve şekilsiz köyler** şeklinde gruplara ayırmak mümkündür. **Toplu köyler**, adından da anlaşılacağı üzere meskenlerin birbirine yakın olduğu köyleri oluşturur (Erinç ve Öngör, 1979). Meskenlerin yakın konumda bulunması, doğal ya da sosyal faktörlerle ilişkilidir. Su kaynakları, kırsal ya da kentsel tüm yerleşmeleri kendine çeken doğal bir unsurdur. Dolayısıyla kurak-yarı kurak bölgelerdeki köyler, büyük ölçüde göl, akarsu ve yeraltı suyu gibi su kaynakları etrafında toplanırlar ve toplu biçimli köyler ortaya çıkar. Bunun yanı sıra düz ya da düze yakın arazilerde de toplu köylere rastlanır. Akrabalık ilişkileri, din ve ortak kültüre sahip insanlar da birbirine yakın meskenlerden oluşan toplu dokunun ortaya çıkmasına neden olur. Ayrıca güvenlik endişesi de toplu köyleri oluşturan bir unsurdur. Yığın veya küme köyler olarak da nitelendirilebilecek bu köylerde yerleşme yoğunluğu merkezden çevreye doğru azalma eğilimi gösterir (Tolun-Denker, 1977). **Dağınık köyler**, toplu köylerin tam tersi şekil özelliği gösterir. Yani meskenler arasındaki mesafenin fazla olduğu köyler, dağınık dokuya sahiptirler (Erinç ve Öngör, 1979). Doğal ve sosyal unsurlara bağlı olarak ortaya çıkan dağınıklık, birbirinden kopuk ya da bağımsız yerleşme ünitelerinden oluşan köy tipinin ortaya çıkmasına neden olur. Arazinin eğimli ve engebeli bir yapıya sahip olması, dağınıklığa neden olan temel unsurdur. Karadeniz Bölgesi köyleri bu duruma güzel bir örnek teşkil eder. Güvenlik endişesi ve kan davası gibi sorunlar da yerleşmelerin mekânda dağınık şekilde konumlanmasına neden olabilir. Dağınık köyler, genelde mahalleli (çok çekirdekli) köyler şeklindedir. **Hat boyu köyler**, belirli bir doğal ya da sosyo-ekonomik unsura bağlı çizgisellik gösteren köylerdir. Yol boyu köyler olarak da adlandırılacak bu köyler, bir akarsuyun, bir kara ya da demir yolunun çevresinde iki yönlü olarak konumlanmış ve çizgisel (lineer) bir şekil gösteren köylerdir (Tümertekin ve N.Özgüç, 1998). İşlek kara veya demir yolu güzergâhları üzerinde kurulup gelişen hat boyu köyler, zaman içerisinde kırsal fonksiyonlarını kaybederek kasabalaşma hatta kentleşme sürecine girebilirler. Buna karşın yol boyu yerleşmesi olup işlek bir yol güzergâhı üzerinde bulunmayan köylerin gelişme şansının düşük olduğu da unutulmamalıdır (Bulut, 1995). **Yuvarlak biçimli köyler**, köyün en dıştaki yerleşmelerinin birleşerek dairesel bir görünüm kazandığı köylerdir. Farklı doğal ve sosyo-ekonomik koşulların etkisiyle dairesel şekilde gelişen bu köy tipinde merkezde ya bir su kaynağı, ya bir meydan ya da bir ibadethane

bulunabilir (Tümertekin ve N.Özgüç, 1998). Genelde düz ya da düze yakın araziler üzerinde gelişen bu köylerde sosyal ilişkiler güçlüdür. **Şekilsiz köyler**, herhangi bir geometrik şekle sahip olmayan köylerdir. Bu tip köylerde ekonomik meskenler, tarla, bahçe, ahır gibi ekonomik faaliyetlere bağlı olarak konumlanmıştır. Meskenler arasındaki mesafe fazla ya da az olabilir. Sosyal ilişkilerin çok güçlü olmadığı bu köylerde güvenlik sorunu fazlaca yoktur.

Konumlarına göre köyleri *dağ, ova, yamaç, plato, kıyı, vadi köyleri* olarak sınıflandırmak mümkündür (Karabağ ve Şahin, 2011). Aynı zamanda jeomorfolojik ünitelere karşılık gelen bu yerlerde yer alan ya da kurulan köyleri, buldukları konumlara göre adlandırmak mümkündür. Söz konusu jeomorfolojik birimler ile kırsal yerleşmeler arasındaki ilişkiler önceki bölümlerde ele alındığı için burada tekrar edilmeyecektir. Hangi konumda olursa olsun köyler, buldukları yerin özelliklerinden etkilenirler ve o yeri etkilerler. Dolayısıyla konuma göre köyler farklı fonksiyon ya da biçime sahip olabilmektedir.

Köyleri sahip oldukları fonksiyonları açısından da sınıflandırmak mümkündür. Köyler için temel fonksiyon, kırsal üretimdir. Dolayısıyla bu sınıflandırma, köylerdeki hâkim ekonomik faaliyete dayalı olacaktır. Bu bağlamda İzbirak, Türkiye'deki köyleri asıl geçim kaynağına göre 9 gruba ayırmıştır (İzbirak, 1984).

Ekinci Köyler: Tarla tarımının hâkim olduğu köylerdir. Büyük ölçüde ekstansif tarımın yapıldığı bu tip köylerde ağırlıklı olarak tahıl yetiştirilir. Ekili tarımın yoğun olduğu bu köylerde tarım alanları geniş yer tutar. Otlak alanlarının da bulunduğu bu tip köylerde ihtiyaca yönelik hayvan da beslenir. Ekinci köyler, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkiye'de en fazla bulunan köy tipini oluşturur ve tüm bölgelerimizde bu tip köylere rastlanır. Fakat bunlar iç bölgelerimizde daha fazla görülür.

Bahçeci Köyler: Geniş tabanlı vadiler ve sulanabilen ovalarda verimli tarım arazileri üzerine kurulmuş olan bu köylerde dikili tarım ön plandadır. Tarım alanı ekinci köylere göre daha az olmasına karşın bu tip köylerde verim düzeyi yüksektir. Sebze, meyve bahçeleri ile birlikte bağları, bu köylerdeki en önemli geçim kaynaklarıdır. Verim düzeyi yüksek alanların varlığı, bu tip köylerin ekonomik yapılarının diğer köylere göre daha iyi olması sonucunu doğurmuştur. Fındık, zeytin, çay, turunçgil, tütün ve pamuk gibi getirisi yüksek ürünler yetiştirilir. Ana hatlarıyla Türkiye kıyı kuşağı ile depresyon tabanlarında yoğunlaşan bu köyler, sosyal ve ekonomik açıdan da gelişmeye açıktırlar.

Hayvancı Köyler: Temel geçim kaynağının hayvancılık olduğu bu tip köyler, tarım alanlarının yetersiz ve verimsiz olduğu yerlerde daha fazladır. Küçük ve büyükbaş hayvancılık yanında son yıllarda kümes hayvancılığının da geliştiği bu türdeki köylerde yayla alanları ve yaylacılık faaliyetine de rastlanır. Son yıllarda hayvansal ürünlere talebin artması ve besi hayvancılığının gelişmesi, otlak hayvancılığının giderek azalmasına neden olmuştur. Bu durum, hayvancı köylerin de nüfus kaybederek küçülüp azalmasına neden olmuştur. İç ve doğu kesimler ile yüksek alanlarda bu tipteki köylere rastlamak mümkündür.

Orman Köyleri: Orman içinde ya da yakınında bulunan köylerde, ormancılık önemli bir faaliyet durumundadır. Özellikle orman içi köylerinde tarımsal faaliyetlerin gelişmemesi, buralarda yer alan köylerde ormandan faydalanmayı zorunlu kılmıştır. Fakat orman varlığının giderek azalması, ormanlarda koruma önlemlerinin artırılmasına, bu da orman köylerinin ekonomik faaliyetler bakımından gelişmemesine yol açmıştır.

Zanaatçı-Tarımcı Köyler: Esnaf köyleri olarak da nitelendirilen bu tip köyler, tarım alanlarının yetersiz ve verimsiz olduğu yerlerde ortaya çıkar. Yapı ve inşaat işlerinde ustaların yaşadığı bu köylerde dönemlik işgücü göçü yaşanır. İnşaat mevsiminde, yani ilkbaharda ustalar şehirlere çalışmaya gider ve yaz boyunca köyde büyük ölçüde yaşlı, kadın ve çocuklar kalır. Köyde kalanlar tarım veya hayvancılık ile uğraşırlar. Hemen her bölgede rastlanabilecek bu tip köylerde ustalık, babadan oğula geçer.

El Sanatları-Tarımcı Köyler: Tarım ve hayvancılığın yanında evlerde çeşitli el sanatları üretiminin yapıldığı köylerdir. Bu köylerde tarımdan ve hayvancılıktan elde edilen ürün ailenin ihtiyacını karşılar,

ihtiyaç fazlası da satılır. Bunun yanı sıra evlerde ipek, yün ve pamuk gibi hammaddeler kullanılarak halı, kilim veya örmecilik yapılır ve aile bütçesine katkı sağlanır. Akdeniz, Ege ve Orta Anadolu bölgelerinde bu türdeki köylere rastlanır.

İşçi-Tarımcı Köyler: Esas olarak tarımla uğraşan bu köylerde, köylünün bir kısmı, yakın çevrede bulunan fabrikalarda çalışır. Kimi durumda mevsimlik işçi olarak da çalışan köylüler, ailenin geçimine katkı sağlar. Yalnızca fabrikalarda değil, aynı zamanda ürün toplama işçiliği de bu köylerde yaygındır. Tütün, pamuk, zeytin, fındık ve şeker pancarı gibi ürünlerin hasat döneminde bu köylerden yoğun bir işgücü göçü gözlenir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bu tip köyler daha fazladır.

Tarımcı-Bahçeci-Alışverişi Köyler: Ekili-dikili tarım ve hayvancılıkla beraber gezici satıcılık yaparak kazanç sağlayan köyler bu grupta yer alır. Bu tür satıcılar, köy köy dolaşarak şehirlerden aldıkları ürünleri pazarlar. Özellikle Kayseri-Erkilet kökenli olan ve "çerçi" adı verilen bu satıcılar, geçmişte bakkal veya market tarzındaki dükkânların olmadığı köylerde rağbet görürdü. Günümüzde neredeyse her köyde bir bakkalın bulunduğu dikkate alınırsa, bu faaliyetin önemini kaybettiği; bu türdeki köylerin de fonksiyon değiştirdiği söylenebilir.

Balıkçı Köyler: Deniz ve göle kıyısı olan köylerde balıkçılık, geçmişten günümüze devam eden bir faaliyet durumundadır. Tarım ve hayvancılığın yanında kültür ya da av balıkçılığı ile uğraşan çok sayıda köy bulunur. Balık av döneminin kış mevsimine rast gelmesi, tarımsal faaliyet açısından kısmen ölü sezon olan kış mevsiminde av balıkçılığının yapılmasını olanaklı kılmıştır. Son yıllarda deniz, göl ya da yapay havuzlarda balık yetiştirilmesi yani kültür balıkçılığı ile balıkçı köylerin sayısında artışa neden olmuştur. Özellikle Ege, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde kültür balıkçılığına bağlı yeni yerleşmeler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Yukarıda verilen köy tipleri, birkaç tanesi dışında günümüz Türkiye'sinde de görülen köylerdir. Söz konusu köy tiplerinin 1980'lerin başındaki tespitlere dayandığı düşünülürse aradan geçen 30 yıldan fazla süre içerisinde ciddi bir değişimin yaşanmadığı görülür. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de kırsal mekânda planlamanın yetersizliği sonucu köylerimizde değişimin yavaş olduğu söylenebilir. Bu durum, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesi ve kalkınmasının önünde ciddi bir sorundur. Türkiye gibi ekonomisi primer üretime dayalı bir ülkede, köyler hem sosyal hem de ekonomik açıdan ciddi sıkıntılar içerisinde. Yani kırsal üretim ülke ihtiyaçlarını karşılayamamakta, köylerde yaşayan halk tarım ve hayvancılıktan yeterli düzeyde gelir elde edememekte, dolayısıyla kırsal üretim azalmakta, kırdan kente göç hızlanmaktadır.

Kırsal gelişme ya da kalkınma, kırsal alanlarda yaşayan insan topluluklarının toplumsal, ekonomik, ekinsel açılardan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesini, insan-toprak ilişkilerindeki dengesizliklerin giderilmesini, kentsel alanlarda var olan fiziksel ve toplumsal altyapının kırsal alanda da yaratılmasını, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesini amaçlayan çok yönlü süreçleri, etkinlikleri ve örgütlenmeleri anlatmaktadır (Geray, 1999). Bu bağlamda kırsal kalkınma, köylerde sosyal ve ekonomik reformlarla sağlanabilir. Bu anlamda Türkiye, büyük bir toplumsal dönüşüm geçirmiştir. 1940'ların ve 1950'lerin daha çok kendi içine kapalı, pazardan çok kendi ihtiyaçları için üretim yapan köy toplulukları, köy cemaatleri geride kalmıştır. Bu toplumsal dönüşümün bir boyutu sosyal kalkınmadır, toplumsal gelişmedir. Diğer bir boyutu tabakalaşmadır, topraksızlaşmadır ve göçtür. Kırdaki nüfus artışı hem göçler dolayısıyla durmuştur, hem de doğurganlık oranı önemli ölçüde düştüğü için durmuştur (Akşit, 2006).

Köylerde kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelikle kırsal yerleşmelerin diğer yerleşmelerden bağımsız düşünülmemesi gerekir. Bunun yanı sıra kırsal üretim yöntemlerinde modernleşmenin sağlanması ve bölgeler arası eşitsizliklerin de giderilmesi yönünde planlamalar yapılmalıdır (Geray, 1975). Bölgeler arası eşitsizlik, pek çok kalkınma planının amaçları arasında olmasına rağmen bu eşitsizlik en azından kırsal mekânda giderilmelidir. Böylece kentlerdeki hızlı ve dengesiz nüfus artışı azalacak ve planlı bir kentleşmenin önü açılacaktır (Dinler, 2001).

Kırsal kalkınmada üzerinde durulması gereken hususlardan biri de sosyal boyuttur. Avrupa Birliği, kırsal mekânlarda üretimin yanında sosyal yapının da gelişmesi için üye veya aday ülkelere çeşitli fonlarla yardım etmektedir. Türkiye, aday ülkeler içerisinde bu konuda en fazla destek alan ülke durumundadır. Söz konusu yardımlarla Türkiye'deki köylerde üretim artışı, üretim çeşitliliği, üretici birlik ve kooperatiflerinin kurulması, mesleki eğitim ve teknik destekler geliştirilmeye çalışılmaktadır (Bakırcı, 2009). Görüldüğü gibi, kırsal mekân yönetimi açısından son derece güçlü olan Avrupa Birliği, üretimdeki artışı yeterli bulmamakta, üretimle beraber sosyal yapının da gelişmesini istemekte ve desteklemektedir. Türkiye'nin de Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin, kırsal mekânda köklü, sürdürülebilir planlamaları acilen hazırlaması ve uygulaması gerekmektedir. Fakat şimdiye kadar hazırlanan kalkınma planlarında tarıma yönelik pek çok politika belirlenmiş olmakla birlikte uygulanamamıştır (Akşit, 2006).

3. Sonuç

Daimi kırsal yerleşmeler içerisinde önemli bir iskân ünitesi olan köyler, o mekâna fiziksel ya da manevi olarak bağlı olan halka ait meskenlerin olduğu yerlerdir. İster aktif olarak kırsal faaliyette bulunulsun isterse sayfiye amaçlı kullanılсын, köy yerleşmeleri kırsal mekânın önemli bir unsurudurlar. Şehirlerde yaşayıp sanayi veya hizmet sektöründe çalışan ve köyle (toprakla) bağlantısını koparmak istemeyen insanlar, köylerde meskenler inşa ederek köy ile ilişkilerini devam ettirmektedirler. Özellikle yakındaki (ya da kolay ulaşabileceği) şehre göç edenler, hafta sonu tatillerinde veya bayram vs. tatillerinde köye giderek bağlarını koparmamaktadır. Bu da (küçük ya da büyük) şehirlerin yakınında yer alan köylerde yerleşmelerin aktif olarak kullanılması sonucunu doğurmaktadır.

Tarım, hayvancılık, ormancılık gibi temel (primer) ekonomik faaliyetler köy yerleşmelerinde gözlenen fonksiyonlardır. Fakat günümüz köy yerleşmeleri, belirtilen faaliyetlerin tam anlamıyla yapılamadığı yerler durumundadır. Belirli lokasyonlar dışındaki köy yerleşmeleri, göç yoluyla sürekli nüfus kaybetmekte ve büyük ölçüde kentlere nüfus sağlayan yerleşmelere dönüşmüşlerdir (Tunçdilek, 1978). Özellikle dağlık alanlarda ve şehirlerin uzağındaki daimi köy yerleşmelerinde bu durum daha net bir şekilde gözlenmektedir. Tüm coğrafi bölgelerimizin yüksek kesimlerinde yer alan ve daha önce büyük miktarda nüfus barındıran bu köyler, geçim şartlarının yetersizliği sonucunda sürekli göç vermekte, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. İl veya kısmen ilçe merkezine yakın konumda olup sanayi ve hizmet sektöründe çalışan nüfusun bulunduğu köy yerleşmeleri ise diğerlerine göre daha şanslı konumdadır. Kırsal üretimin yeterli düzeyde gelir sağlamaması, şehirlerdeki iş olanaklarının daha cazip gelmesi gibi unsurlar bu durumdaki köylerden boşalmayı bir ölçüde yavaşlatsa da uzun vadede bu köyler de boşalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır (Karabağ ve Şahin, 2011). Kıyı kuşağında yer alan bazı köy yerleşmeleri bile, verimli tarım alanlarına sahip olmalarına rağmen göç veren ve boşalan yerleşmeler konumuna gelmişler ya da kırsal üretim dışında turizm gibi hizmet sektörüne yönelmişlerdir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse kıyı kuşağında yer alan köy yerleşmelerin, iç kesimdekilere oranla varlıklarını sürdürdüğü söylenebilir. Fakat gelecek yıllarda kırsal üretimin artırılmasına yönelik planlama çalışmaları yapılmazsa bu köyler de, iç kesimlerde yer alanlar gibi ortadan kalkma-yok olma ya da kırsal fonksiyonlarını yitirerek kentleşme sürecine girerek kimliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Referanslar

- Akşit, B. (2006). Köy, Kırsal Kalkınma ve Kırsal Hane Halkı/Aile Araştırmaları, *Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalar Toplu Bakış*, Dost Yayınları, Ankara.
- Bakırcı, M. (2009). Avrupa Birliği Üyelik Öncesi Destek Fonu'nun (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Türkiye'nin Durumu ve Muhtemel Etkileri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C:14, S:21, 53-78.
- Başbakanlık İstatistik Direktörlüğü. (1937). 1935 Genel Nüfus Sayımı, Köyler Nüfusu, No: 75, Cilt: 59, Ankara.
- Bilgin, S. ve Altunok, H. (2013). Yönetimsel ve Mali Boyutlarıyla Köy Kanunu Tasarı Taslağı, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C:22, S:3, 79-96.
- Bulut, İ. (1995). Tipik Bir Yolboyu Köyü Örneği Kars-Kümbetli Köyü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C:1, S:1, 96-111.
- Dinler, Z. (2001). *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Erinç, S. ve Öngör, S. (1979). *Türkiye Coğrafyası*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Geray, C. (1975). Türkiye'de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy-Kent Yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:30, S:1, 45-66.
- Geray, C. (1999). Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve "İlçe Köy Birlikleri" Önerisi, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C:8, S:2, 11-42.
- Gümüşçü, O. (2007). The Concept of Village Boundary in Turkey from the Ottoman Times to the Present", *Archivum Ottomanicum*, Sayı: 24, s. 37-60.
- Gümüşçü, O. ve Küçükbaşçı, M.S. "Köy" maddesi, *İslam Ansiklopedisi Ek Cilt (Baskıda)*
- İçişleri Bakanlığı, (1946). *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, Cilt I ve Cilt II, Seri: II, Sayı: 2, Ankara.
- İzbrak, R. (1984). *Türkiye*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Karabağ, S. ve Şahin, S. (2011). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kavruk, H., Erdem, T., Öztaş, N., Keleş, İ., Pustu, Y. ve Aktürk, B. (2012). *Türkiye'de Köy Yerleşimi ve Yönetimi-Köy Sorunu Araştırması*, TODAİE, Ankara.
- Keleş, R. (2000). *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Özçağlar, A. (2015). *Yönetimsel Coğrafya*, Nika Yayınevi, Ankara.
- Şahin, S. (2015). *Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*, Pegem Akademi yayınları, Ankara.
- Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme Cilt I*, İst.Üniv.Yay. No:1183, Ed.Fak.Coğr.Enst.Neşr. No:45, İstanbul.
- Tolun-Denker, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, İst.Üniv.Yay. No:2275, Coğr.Enst.Yay. No:93, İstanbul.
- Tunçdilek, T. (1978). *Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*, İst.Üniv. Yay.No:2364, Coğr.Enst.Yay.No:96, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Yücel, T. (1995). Türkiye'nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler, *Türk Kültürünü Araştırma Enst. Dergisi*, S:31, 447-469.